

Baltijas aprites ekonomikas kontaktpunkts (BCH)

Ieinteresēto pušu ziņojums – Latvija

Datums: 2025. gada 31. maijs

Saturs

Ievads	3
<i>Termini un saīsinājumi</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
Teorija: leinteresētās puses pārejā uz aprites ekonomiku	4
<i>Uzņēmumi</i>	<i>4</i>
<i>Valsts iestādes</i>	<i>5</i>
<i>Izglītības un zinātnes iestādes</i>	<i>5</i>
<i>NVO</i>	<i>5</i>
Ieinteresēto pušu kartēšana	6
<i>Ieinteresēto pušu viedokļi par aprites ekonomikas stāvokli</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>Priekšnosacījumi aprites ekonomikas projektu īstenošanai.....</i>	<i>12</i>
Nākotnes redzējums: ieteikumi un secinājumi	13
<i>Aprites ekonomikas stāvoklis</i>	<i>13</i>
<i>Šķēršļi un vajadzības</i>	<i>14</i>
<i>Ieteikumi Baltijas jūras aprites ekonomikas kontaktpunkta rīcības plānam</i>	<i>14</i>
Pateicības	15
<i>Par autoru</i>	<i>15</i>
1.pielikums. BCH pasākumi	16
<i>Pasākumu tēma</i>	<i>16</i>
<i>No BCH sagaidāmie rezultāti</i>	<i>16</i>
<i>Pasākumu formāts</i>	<i>17</i>
<i>Pasākumu biežums</i>	<i>18</i>
<i>Ģeogrāfiskais tvērums</i>	<i>18</i>

Levads

“Baltijas aprites ekonomikas kontaktpunkts” (BCH) ir sadarbības platforma, kuras mērķis ir paātrināt pāreju uz aprites ekonomiku Baltijas valstīs. BCH ietvaros Igaunijas, Latvijas un Lietuvas nacionālās organizācijas sadarbojas, lai stratēģiski koordinētu aktivitātes, kuru mērķis ir (1) radīt piemēroto vidi aprites ekonomikas attīstībai, (2) palielināt izpratni par aprites ekonomikas ekonomiskajiem, stratēģiskajiem un vides ieguvumiem, (3) veicināt sadarbību starp uzņēmumiem, valsts iestādēm un kopienām, (4) uzlabot prasmes un stiprināt sadarbību galvenajās nozarēs. Lai šos mērķus pārvērstu konkrētos soļos, BCH izveidos pārejas plānu, aprites ekonomikas projektu un izstrādās atbilstošu datu un uzraudzības sistēmu dažādās nozarēs un valstīs.

Ceļš uz aprites ekonomiku ietver sistēmiskas pārmaiņas piegādes ķēdēs, biznesa modeļos, politikā, finansēs un patērētāju uzvedībā. Šajā sistēmiskajā pārejā uz aprites ekonomiku atklājas neskaitāmas savstarpējās atkarības, kas arī var mainīties. Tāpēc pāreja no lineāras ekonomikas uz aprites ekonomiku ir iespējama, tikai sadarbojoties publiskajam, privātajam un pilsoniskās sabiedrības sektoram. Ir ļoti svarīgi identificēt attiecīgās ieinteresētās puses gan Latvijā, gan Baltijā, gan Ziemeļvalstu reģionos, kam ir nozīme pārejā uz aprites ekonomiku. Šī ziņojuma mērķis ir sniegt ieskatu par ieinteresētajām pusēm, kas ir nozīmīgas BCH kā potenciālie sadarbības partneri ekonomikas pārejā uz aprites ekonomiku, īpaši Latvijā.

Šī ieinteresēto pušu ziņojuma pamatā ir aptauja, kuras mērķis ir labāk izprast:

- potenciālo BCH sadarbības partneru raksturojumu;
- aktuālo situāciju par aprites ekonomikas izpratni un BCH sadarbības partneru sniegumu;
- veidu, kā BCH var vislabāk sadarboties ar partneriem.

Lai uzrunātu lielāku ieinteresēto pušu loku, tika pielietota aptaujas metode. Aptaujā tika diferencētas ieinteresēto pušu grupas – uzņēmumi, valsts iestādes un nevalstiskās organizācijas. Katras grupas pārstāvji pārsvarā saņēma līdzīgus jautājumus; tomēr daži jautājumi starp grupām atšķīrās, lai nodrošinātu ticamību. Respondenti tika atlasīti, izmantojot "lavīnas bumbas" metodi, kā arī mērķtiecīgu un nejaušu izlases metodi. Anketu iesāka pildīt 475 respondenti (atbildēja vismaz uz pirmo jautājumu), tomēr tikai 38 no tiem aizpildīja anketu līdz galam. Šī iemesla dēļ aptaujas rezultātu apkopošanā tika izmantotas arī daļējas atbildes.

Šo ziņojumu var izmantot, lai labāk izprastu BCH mērķa grupu Latvijā un apzinātos pašreizējo aprites ekonomikas stāvokli ieinteresēto pušu vidū. Ziņojumu var izmantot arī, lai salīdzinātu mērķa grupas Igaunijā, Latvijā un Lietuvā. Uz šī ziņojuma pamata var tikt izstrādāts BCH rīcības plāns.

Dotais ziņojums sastāv no:

- teorijas pārskata par dažādu ieinteresēto pušu grupu iesaistes nozīmi un metodēm;
- ieinteresēto pušu kartēšanas, nosakot aptaujas respondentu kopumu;
- aprites ekonomikas brieduma līmeņa, aktuālo jautājumu, šķēršļu un mērķa grupas vajadzību apraksta - pamatojoties uz aptaujas rezultātiem, ir noteikta BCH potenciālā loma;
- secinājumiem un priekšlikumiem BCH rīcības plānam ziņojuma noslēgumā.

Termini un saīsinājumi

- **BCH** = Baltijas aprites ekonomikas kontaktpunkts
- **Sadarbības partneri** = leinteresētās puses, kas ietekmē un veido aprites ekonomikas attīstības ekosistēmu
- **NVO** = nevalstiska organizācija
- **ES** = Eiropas Savienība
- **R modelis** = aprites stratēģiju hierarhija: atsakies, pārdomā, samazini, izmanto atkārtoti, salabo, atjauno, pārstrādā, saražo atkārtoti, izmanto atkārtoti, pārstrādā, atgūsti (**Refuse, Rethink, Reduce, Reuse, Repair, Refurbish, Remanufacture, Repurpose, Recycle, Recover**)
- **Materiālu plūsmas analīze** = sistemātisks materiālu plūsmu un krājumu novērtējums (ekonomiskajā) sistēmā
- **Aprites ekonomikas plaša** = rādītājs, kas parāda, cik lielā mērā valsts, reģions vai nozare
- **Produkts kā pakalpojums** = biznesa modelis, kurā klienti produktu nomā vai abonē, nevis pērk, kļūstot par tā īpašnieku
- **Atpakaļ pieņemšanas shēma** = programma, ar kuras palīdzību ražotāji vai mazumtirgotāji pieņem atpakaļ preces pēc to kalpošanas laika beigām
- **Rūpnieciskā simbioze** = sadarbība starp nozaru dalībniekiem, lai izmantotu viens otra blakusproduktus vai atlikumvielas kā izejvielas
- **Pirmais klients** = liels pircējs (bieži vien valsts iestāde vai liela korporācija), kas iegādājas jaunu aprites ekonomikas produktu vai pakalpojumu, pārvarot riskus, tirgū ienākšanas šķēršļus un palīdzot sasniegt nepieciešamo mērogu.

Teorija: leinteresētās puses pārejā uz aprites ekonomiku

Pārejā uz aprites ekonomiku var identificēt dažādas ieinteresēto pušu grupas, kuras var iedalīt uzņēmumos, izglītības un pētniecības iestādēs, NVO un pilsoniskajās sabiedrībās, kā arī valsts iestādēs.

Uzņēmumi

Uzņēmumi ir aprites ekonomikas virzītājspēks. To produktu izstrāde, ražošanas process, materiālu izvēle, mārketinga un kopējais biznesa modelis nosaka, kādā mērā ekonomika ir vai var būt aprites ekonomika. Ieviešot aprites biznesa modeļus, piemēram, produkts kā pakalpojums, atpakaļpieņemšanas shēmas un pārstrādi, tiek pagarināts produktu dzīves cikls un atgūti materiāli dzīves cikla beigās. Uzņēmējdarbības sektors ir centrālais punkts, kurā tiek rodas un tiek pielietotas inovācijas un caur kuru tirgū nonāk jaunas zināšanas un pieredze. Lai pārietu uz aprites ekonomiku, uzņēmējdarbības sektoram ir jāsadarbojas gan visos vērtību ķēdes posmos, gan arī ar dažādām nozarēm.

Turklāt likumdošanas spiediena (piemēram, saskaņā ar izsludināto Aprites ekonomikas likumu) un tirgus attīstības ietekmē Eiropas tirgū pieaug pieprasījums pēc jauniem (aprites) produktiem.^{1,2} Iegūstot un saglabājot līderpozīcijas aprites produktu ražošanā, var iegūt spēcīgas konkurences priekšrocības.³

¹ https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/playing-offense-on-circularity-can-net-european-consumer-goods-companies-500-billion-euros?utm_source=chatgpt.com

² https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/clean-industrial-deal_lv

³ https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_lv

Valsts pārvalde

Lineārajai ekonomikas sistēmai piemīt dabiska inerce (sistēmas pretestība pārmaiņām, kas atšķiras no esošā stāvokļa), apjoma radīto priekšrocību, optimizētu procesu un personīgo interešu (ieinteresēto pušu, kas gūst labumu no esošās situācijas) dēļ. Tādējādi, lai jauni aprites ekonomikas uzņēmumi gūtu panākumus, ir jārada vienlīdzīgi konkurences apstākļi starp lineāro un aprites ekonomiku. Turklāt ir jānovērš šķēršļi likumdošanā.⁴ Tāpēc valsts iestādēm kā (līdz)likumdevējiem ir būtiska loma pārejas uz aprites ekonomiku veicināšanā.

Valsts iestāžu loma sniedzas tālāk par likumdošanas lomu. Uzņēmējdarbība mainīgās ekonomikas apstākļos ir riskanta, un lineāra konkurence bieži vien prasa ilgtermiņa ieguldījumus.⁵ Tāpēc, īpaši pārejā uz aprites ekonomiku, ir ļoti svarīgi nodrošināt skaidru redzējumu par konkrētām nozarēm.⁶

Valsts iestādes, izmantojot savu milzīgo pirkjspēju (publiskos iepirkumus), var spēlēt svarīgu lomu kā “pirmais klients” jauniem aprites ekonomikas produktiem.⁷

Izglītības un pētniecības iestādes

Izglītības un pētniecības iestādēm ir izšķiroša loma nozaru konkurētspējas līmeņa un ekonomikas saglabāšanā un uzlabošanā. Pāreja uz aprites ekonomiku daļēji ir sociālekonomiskās prakses maiņa, taču svarīga loma ir arī tehnoloģiskajiem sasniegumiem. Izglītības un pētniecības iestādēm ir potenciāls veicināt šīs inovācijas, veicot pētījumus, bet tikai tad, ja nozares novērtē jaunās zināšanas, integrējot tās tirgū. Viens no svarīgākajiem Draghi ziņojuma secinājumiem ir tas, ka izglītības un pētniecības iestādes nav pietiekami integrētas inovāciju ekosistēmās (vai klasteros), kas palēnina tehnoloģisko konkurētspēju (Draghi ziņojuma A daļa, 29. lpp.).⁸ Tāpēc ir svarīgi, lai BCH iesaistītu izglītības un pētniecības iestādes un tās sadarbotos ar uzņēmumiem. Šāda politika būtu jāvirza valsts līmenī.

NVO

Līdztekus uzņēmumiem, valsts iestādēm un izglītības un pētniecības iestādēm būtu vērtīgi arī NVO iesaistīt aprites ekonomikas ieviešanā. Ar vietējo kopienu iniciatīvu palīdzību var iesaistīt pilsonisko sabiedrību. Turklāt dažas NVO pārstāv tādas ieinteresētās puses kā, piemēram, vides intereses, kas citādi netiktu pārstāvētas.⁹ Galu galā daži patiesi aprites ekonomikas risinājumi nav uzņēmumu interesēs. Piemēram, atteikšanās, kas ir augstākā aprites ekonomikas stratēģija R modelī, vienlaikus grauj daudzus uzņēmējdarbības modeļus.

⁴ <https://circulareconomy.europa.eu/platform/en/knowledge/regulatory-barriers-circular-economy>

⁴ Austin, A., & Rahman, I. U. (2022). A triple helix of market failures: Financing the 3Rs of the circular economy in European SMEs. *Journal of Cleaner Production*, 361, 132284.

⁴ Frantzeskaki, N., Loorbach, D., & Meadowcroft, J. (2012). Governing societal transitions to sustainability. *International journal of sustainable development*, 15(1-2), 19-36.

⁴ Rainville, A. (2021). Stimulating a more circular economy through public procurement: roles and dynamics of intermediation. *Research Policy*, 50(4), 104193.

⁴ https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en

⁴ Avelino, F., & Wittmayer, J. M. (2016). Shifting power relations in sustainability transitions: a multi-actor perspective. *Journal of environmental policy & planning*, 18(5), 628-649.

leinteresēto pušu kartēšana

Apkopojot aptaujas rezultātus, tika izpētītas 475 atbildes, no kurām 38 anketas tika aizpildītas pilnā apjomā. No respondentiem, kas tikai uzsāka aizpildīt anketas, 293 norādīja, ka tie pārstāv uzņēmumus, 120 — valsts iestādes un 62 — NVO (1.tabula).

1.tabula 1 tabula2tabula3tabula. 4tabula. 5tabula6attēls. 1.tabula. 7tabula. Vēlamās BCH 8tabula9tabula. 10tabula11tabula12tabula13tabula14tabula. 15tabula16tabula17tabula18tabula19tabula20tabula. Vēlamais BCH rīkoto pasākumu ģeogrāfiskais tvērums NVO vidū.

Value	Percent		Responses
Only your country level	40.0%		2
Only the Baltic States level	20.0%		1
Baltic and Scandinavian level	40.0%		2
European level	40.0%		2
Global level	40.0%		2